

Muntligt berättande – metoder, övningar och aktiviteter

Ola Henricsson, Göteborgs Universitet

Introduktion

Lärare har i alla tider berättat fabler, religiösa berättelser, historiska händelser och anekdoter ur livet i syfte att väcka intresse, undervisa och fostra. Att berättelser väcker intresse och skapar förväntningar vid ämnesundervisning är känt sedan länge men att muntligt berättande som metod också gynnar barns och elevers kommunikativa förmågor och språkutveckling – som till exempel vid andraspråksinlärning – har bekräftats i vetenskapliga studier på senare år (Lwin, 2016; Xueping, 2012).

Trots att innehållet i folksagor, historiska händelser och personliga minnen är väldigt olika så har de vissa grundläggande aspekter gemensamt när de återberättas muntligt. Den berättande läraren berättar med egna ord, beskriver och levandegör ett händelseförlopp med en tydlig början och ett tydligt slut. Läraren gestaltar berättelsen med sig själv – sin röst, ansikte och kropp – som instrument.

Den här texten innehåller övningar, metoder och aktiviteter med muntligt berättande som kan användas i undervisningen från förskolan till åk 9 och den bör läsas som ett komplement till fördjupningsartikeln om muntligt berättande och didaktik: *Berättande sätter världen i rörelse*.¹

Av utrymmesskäl är urvalet av övningar, aktiviteter och berättelser begränsat, men flera av dem kan användas med variationer för olika åldrar. Välj de övningar som passar för din barngrupp eller klass. Läs gärna övningar och berättelser som rör andra årskurser eller en annan skolform än den som du undervisar i – och du kommer troligtvis kunna hämta inspiration och få idéer där också. Kanske kan några övningar för de äldre årskurserna även användas under kompetensutvecklingstid tillsammans med arbetslaget för att inspirera till berättande? Berättelserna som finns med är exempel, men du kan gärna välja egna också.

¹ Läs mer om berättandets betydelse som didaktisk handling i fördjupningsartikeln *Berättande sätter världen i rörelse*.

Fortsättningsvis benämns i texten både förskollärare och lärare som *lärare* och både barn och elever upp till åk 3 oftast som *barn*.

Under rubriken *Att forma berättelsen* ges exempel på hur läraren kan förbereda sig genom olika minnestekniker och öva på berättelsens komposition och struktur. Aktiviteterna går sedan att genomföra tillsammans med barn, som till exempel att rita bildserie, se ”scener”, träna på början och slut, välja höjdpunkt, att gestalta med mera.

Avsnittet *Att möta barnen i berättande* handlar om hur man levandegör berättelsen i själva berättarsituationen och hur man fångar barnens uppmärksamhet. Avsnittet beskriver hur improvisation, ögonkontakt, ansiktsuttryck, hållning och gester och modulation med rösten främjar barnens möjligheter att lyssna och skapa inre bilder och hur lärare och barn kan öva på det.

Eftersom berättande kan väcka barns intresse, nyfikenhet och känslor så är uppföljande *aktiviteter* ett bra sätt att ta tillvara det engagemanget. Det handlar om att förbereda och genomföra en eller flera aktiviteter i anslutning till berättandet. Här vidgas även det narrativa perspektivet till att innefatta drama, digitala medier och bild med mera.

Efter avsnitten med att forma berättelsen, att möta barn i berättande och avsnitten med aktiviteter följer några exempel som tar upp hur man kan arbeta med berättande i flerspråkiga barngrupper och med barn i behov av särskilt stöd. Texten avslutas med ett antal berättelser som exempel ur skilda berättargenrer.

Att forma berättelsen

När du memorerar och formar en berättelse bearbetar du berättelsens kronologi, kausalitet och komposition (se fördjupningsartikel). Det kan utföras på egen hand, men har du en kollega att samarbeta med så är det en fördel eftersom ni då kan öva på att berätta för varandra.

Först beskrivs hur du kan memorera och tillägna dig redan befintliga och vanligtvis muntligen traderade berättelser från text och sedan förslag på hur du formar händelser ur livet till en berättelse.

Traderade berättelser

- Välj en fabel, saga, myt eller visdomssaga.
- Läs igenom texten ett par gånger. Lägg sedan undan texten och föreställ dig händelseförloppet.
- Välj en händelse som fångar din uppmärksamhet, väcker bilder för ditt inre och kanske till och med känslor. Se situationen framför dig och beskriv sekvensen mer noggrant som om du stannat upp berättarflödet en stund och studerar en situation som i slow motion. Men välj inte för många händelser, för det kan göra så att den narrativa rörelsen bromsas upp för mycket när du berättar.

- Välj ut några karaktärer och mejsla ut två eller tre karaktärsdrag som bör hänga ihop med berättelsens händelseförlopp eller skapa en spänning eller motsats till det. Oavsett om du beskriver karaktärsdragen explicit när du berättar eller inte, så kommer de påverka hur du berättar om karaktärernas handlande. Till exempel om musen i fabeln *Lejonet och musen* ges karaktärsdrag som blyg och tyst eller pratsam och stöddig så färgar det hur du återger händelseförloppet – utan att du behöver nämna karaktärsdragen.
- Gör minnesanteckningar i form av bildserie, stolpar, scener eller karta över berättelsen.
- Muntligt berättande levandegörs i mötet med lyssnare och karaktäriseras då, som alla mellanmänniska möten, av spontanitet och improvisation och således bör man undvika att försöka berätta exakt som det står i den skrivna texten. Det upplevs distanserat. Däremot är det bra att bestämma början och slut på historien. Genom att visa säkerhet inledningsvis och tydlighet i slutet skapar du en trygghet åt både lyssnare och dig själv som berättare. Skriv därför ner hur du tänker börja och sluta historien och öva in det. Men berättelsens övriga händelseförlopp behöver inte bli exakt samma varje gång, och ska inte memoreras utantill ord för ord.
- Provberätta gärna för någon. Gör det annars högt för dig själv.
- Gör en lista med de berättelser du kan återge muntligt. Det kommer att bli en guldgruva i ditt arbete eftersom det händer att man glömmer vilka berättelser man en gång lärt sig, men ser man titeln finns det mesta av berättelsen kvar i minnet. I alla fall är det lätt att friska upp den.

Berättelser ur livet

Det vanligaste innehållet i lärares berättande är egna upplevelser och erfarenheter men även om kända personer och händelser. När du vill berätta – om exempelvis kända personer som Astrid Lindgren, Greta Thunberg, vår kung eller drottning – så kan du tänka på att en livsberättelse består av flera korta anekdoter i ett sammanflätat, större narrativ. Inom narrativ forskning gör man skillnad på livsberättelser, benämnda *big narratives*, och berättelser ur livet, *small narratives* (Bamberg & Demuth, 2016). En persons livsberättelse innehåller således en mängd olika händelser som kan beskrivas som *berättelser ur livet*. Vill du undvika att bara presentera, rapportera och förmedla en persons livsberättelse så kan du välja ut händelsebaserade berättelser ur personens liv och levandegöra framställningen med muntligt berättande. Om de inte redan finns som färdiga, nedtecknade berättelser, vilket är vanligt när det gäller kända personer och händelser, så följer här några tips om hur du kan gå tillväga för att skapa din egen berättelse att berätta för barnen.

- Välj ut en person eller händelse i anslutning till ett centralt fenomen ur ämnesstoffet, exempelvis om du ska undervisa om husdjur eller rymden för yngre åldrar kanske du tar reda på lite mer om Lajka, den första hunden i

rymden. Leta underlag för att forma berättelsen ur källor som till exempel webbsidor, dokumentärer, biografier, tidskrifter och memoarer.

- Gör en skissartad tidslinje av ett större narrativ och anteckna viktiga händelser – höjdpunkter – antingen i punktform, i form av scener eller i form av en bildserie. Välj sedan ut några av händelserna, inte för många, där du kan zooma in mot konkreta händelseförlopp för att levandegöra dem som kortare berättelser inom det större narrativet.
- Tänk på att karaktärers yttranden och handlingar levandegör händelseförlopp och sätter berättelsen i rörelse.
- Motsättningar, spänningar, valsituationer och problem skapar rörelse i berättelsen – så behåll dem.
- Bestäm noga hur du ska börja och sluta. Tänk på att göra anslaget (början) så fängslande och lockande som möjligt och länka det samtidigt till ämnet för undervisningen. Det kan man göra genom att ställa frågor till lyssnarna eller påstå vad lyssnarna kommer att lära sig. Man kan förekomma lite av ett spännande händelseförlopp genom att ”puffa” för något som kommer längre fram i berättelsen. Man kan till exempel börja med ett citat av någon av karaktärerna eller läsa något ur ett brev.

Att möta barnen i berättande

Berättaren är regissören som väljer i vilken turordning händelserna ska återges, men det är lyssnarna själva som skapar mening åt berättelsen med hjälp av sin föreställningsförmåga. Eftersom det inte går att förutse hur mötet i berättande med barnen blir för dig som lärare är det viktigt att du är bra förberedd. Här följer några råd att tänka på utifrån aspekter på muntligt berättande som *rummet*, *början*, *kroppen*, *lyssnaren* och *slutet*.

Rummet

Förskola till årskurs 3: Välj en plats där du kan placera barnen framför dig i halvcirkel med en öppen golvyta i mitten. Den öppna golvytan är bra av flera anledningar: dels för att barnen ska kunna se dig eftersom de upplever berättelsen i din hållning, dina gester och ditt ansiktsuttryck, dels för att berättande för yngre barn bjuder in till deltagande aktiviteter som rörelse, gestaltning och dans. Låt gärna platsen du väljer bli en återkommande plats för berättarstunder. När ni i fortsättningen befinner er där tillsammans med barnen kommer det att skapa förväntningar och hjälpa dem att fokusera. På platsen kan det också finnas attiraljer som till exempel en berättarhatt, -krona, -stol, -stav eller -sten som erbjuder möjligheter för barnen att själva berätta sina sagor. Om de tar på sig berättarhatten eller sätter sig i berättarstolen öppnas sagans värld.

Förberedelse: Välj ut en plats för ert berättande.

Årskurs 4 till 9: Välj en plats där du har alla framför dig och där alla kan se dig. Om du behöver ha minnesanteckningar, vid längre berättelser, så låt de ligga framför dig på en stol eller bänk så att du inte behöver gå fram och tillbaka för att se i dem. Håll dem inte i händerna eftersom händerna är viktiga budbärare i muntligt berättande. Upplevelsen av tid och rum förenas i berättarstunden så ha inte för bråttom och ta ett par steg från väggen ut mot eleverna. *Ta tid och plats* för ditt berättande.

Förberedelse: Välj ut en plats för ditt berättande och var du ska lägga eventuella minnesanteckningar.

Börja

Förskola till årskurs 3: Sagor har ofta en tydlig början med ”Det var en gång...” och många gånger räcker det – men ibland behöver man skapa ytterligare förutsättningar för att berättandet ska fungera. Om berättandet görs i anslutning till samlingen kan det vara bra att göra något som tydligt signalerar att du ska börja berätta. Vissa lärare använder en sagohatt medan andra tänder ett ljus. Inramningen kan skapas på andra sätt, genom att man till exempel sjunger en sång, berättar en ramsa eller spelar en melodi eller några ackord på ett instrument. Det går också bra att återkomma till en ramberättelse – alltså en historia ur vilken alla andra berättelser uppstår. Det finns till exempel en ramhistoria om en sköldpadda som försökte samla alla världens berättelser i en kruka. När sköldpaddan till slut hade samlat alla berättelser och var på väg upp i ett träd med kukan, föll den ner och gick sönder och alla berättelser for ut över världen. Berättelserna gick inte att stoppa – och därför finns alla berättelser numera spridda över hela världen. Det finns också en tradition från Västindien att börja berätta sagor med en form av *call and respons* där den som ska berätta undrar: ”Krick?” De som vill lyssna svarar då: ”Krack!”. Efter ett antal gånger när alla lyssnare är med börjar berättaren sin historia. Det går att göra egna varianter av *call and respons* i sin grupp förstås, till exempel: ”Prins?” – ”Korv!”.

Förberedelse: Välj på vilka sätt du vill rama in berättarstunden respektive berättelserna.

Årskurs 4 till 9: Vill man dramatisera berättandet kan det kan vara effektivt att börja en berättelse plötsligt, mitt i händelsernas centrum, och på det viset väcka elevernas intresse och nyfikenhet: ”Hon hörde dem komma och försökte låta bli att andas för att inte bli upptäckt”. *In medias res* är ett litterärt eller dramatiskt grepp. Men när man berättar till vardags är det ovanligt att man inleder med själva händelsen, utan man talar istället om varför man kom att tänka på det man snart kommer att berätta om. Spontant muntligt berättande i undervisning kännetecknas av att läraren börjar med att kort relatera berättelsen till ämnet, eleverna eller undervisningen (Henricsson & Claesson, 2016, 2019; Bolkan, 2020). Om du vill berätta något och samtidigt relatera det till ämnet för undervisningen så är det alltså ett naturligt sätt att ge berättelsen och berättandet ett sammanhang. Markera gärna med en kort paus av tystnad och blick på eleverna innan själva berättelsen börjar. Låt berättelsen sedan tala för sig själv och du kommer att märka att den väcker elevernas frågor och engagemang. Om berättandet sker i syfte att öva muntligt berättande – som visdomssagor, sägner och myter – kan en form av *call and respons* användas (se ovan).

Förberedelse: Välj på vilka sätt du vill rama in berättarstunden respektive berättelserna.

Kroppen

Förskola till årskurs 9: Att berätta är en fysisk aktivitet. Din kropp är det instrument som levandegör berättelsens innehåll för lyssnarna. Var och en hittar sitt eget sätt att berätta så betrakta råden och tipsen i det här avsnittet som något du kan reflektera över, prova dig fram med och undersöka vad som passar dig. Oavsett om du väljer att stå eller sitta när du berättar så gör dig fri så att du kan använda överkropp, armar, händer och ansikte för att levandegöra berättelsen. Vanligtvis berättar man inte genom att gå runt och gestalta berättelsen med hela kroppen som en skådespelare. Det är lyssnarna som skapar inre bilder av berättelsens händelseförlopp, karaktärer och miljöer i sin fantasi med hjälp av berättarens gester och hållning. Om berättaren går planlöst fram och tillbaka försvinner berättandets riktning. Rådet är att låta berättelsen röra sig – inte fötterna.

Rösten är ett viktigt instrument för att skapa berättelsens puls och rytm. Du kan variera tempo och tonhöjd, använda pauser och ge röst åt olika karaktärer. Var samtidigt rädd om rösten. Tänk på att andas med djupa andetag, slappna av i axlar och käke och använd magstödet för att på så sätt låta luften nå stämbanden fritt och otvunget. Att spänna och anstränga rösten tjänar inget syfte, utan blir istället slitsamt över tid. Föreställ dig att lyssnarna ska komma till dig och inte du till dem.

Låt gesterna komma, som i vardagsberättande, omedvetet och naturligt genom att du föreställer dig händelseförloppet istället för att försöka komma ihåg gester du hade planerat att utföra.

Ansiktet är viktigt, då det ofta ger lyssnarna information om hur berättelsen ska tolkas. Där kan lyssnarna uppfatta om det är läskigt, lurigt, spännande eller roligt. Ansiktet och blicken upprätthåller också kontakten och visar mot vad lyssnarna ska rikta sin uppmärksamhet. Om till exempel en berättare tittar på klockan eller ut genom fönstret så riktar lyssnarna sin uppmärksamhet dit också.

Kroppshållning och blickens riktning är naturliga aspekter av muntligt berättande som vi alla använder spontant, men den här aktiviteten syftar till att medvetandegöra dem något. Genom att modulera din kroppshållning med små nyanser kan du gestalta handlingar och händelser och genom att vara medveten om din riktning när karaktärer handlar och talar så låter du den berättade världen omsluta både dig och dina lyssnare. Det skapar närhet och närvaro. Till exempel i berättelsen om Sadako (se nedan) kan man gestalta samtalet mellan Sadako och hennes kompis Chizouko genom att ändra riktning i rummet beroende på vem som pratar och även modulera kroppshållningen något för att illustrera hoppet som väcks av sägnen om de tusen papperstranorna.

Förberedelse: Välj ut några episoder i berättelsen och modulera rösten med tanke på tempo och volym och glöm inte att använda pauser. Beroende på barnens och elevernas ålder: prova ut några röster att ge till karaktärerna. Prova gärna att låta inlevelsen i berättelsen påverka hur

du använder gester och ansiktsuttryck. Fundera över riktningen och var föremål, miljöer och karaktärer befinner sig i den berättade världen.

Lyssnaren

Det är tillsammans med lyssnaren som berättandet skapas och samspelet mellan berättare och lyssnare är själva kärnan i muntligt berättande. När man berättar kan man tänka att man ska *berätta lyssnarens berättelse* – att sätta sig in i lyssnarens perspektiv. Det samspelet är oftast lättare i muntligt berättande än det är i skrivande där lyssnaren inte finns framför dig i tid och rum. En lärare berättar inte samma historia på samma sätt en gång efter annan utan anpassar den i mötet med barnen, exempelvis efter deras ålder och vana att lyssna på berättande. Här följer några exempel på hur samspelet kan gestalta sig: Ha inte för bråttom och släpp samtidigt inte taget om berättelsen. Var uppmärksam på barnens inspel och plocka gärna upp någon reflektion, men låt inte utvecklingar eller en fråga-svar-dialog störa själva upplevelsen av berättandet.

Förskola till årskurs 3: Försök att få barnen delaktiga genom enkla medel som att till exempel utelämnar centrala ord i berättelsen, gärna i slutet av en mening där de som lyssnare förväntas fylla i. Länka till deras livsvärld genom att jämföra något för dem bekant med berättelsens innehåll. Du kan också aktivera dem genom att bryta av med korta inslag där ni tillsammans klappar en rytm, reciterar en ramsa, sjunger en sång, gör en gestaltning eller framför en dans. Var dock noga med att göra det inom ramen för händelserna i berättelsen, som till exempel att djuren dansade för nu var det fest, att djuren hittade på en ramsa i väntan på lejonet, att fåglarna flydde genom att flyga högt och gömde sig genom att flyga lågt. I flera afrikanska berättartraditioner kännetecknas muntligt berättande inte bara av det talade ordet utan också av dans och sång.

Förberedelser: Välj något sätt att göra barnen delaktiga på ett naturligt sätt, utan att det tar fokus från händelseförloppet i berättelsen.

Årskurs 4 till 9: Vid sidan av att berättelsens inneboende narrativitet fångar elevernas uppmärksamhet, kan man länka det man berättar om till elevernas livsvärld genom att jämföra med något redan bekant och ställa retoriska frågor som inte behöver besvaras. Till exempel kan man jämföra avstånd och storlek med något som är känt för eleverna eller fråga sig om inte eleverna skulle ha gjort som karaktären i berättelsen. Utmana gärna förutfattade meningar och betona gärna med retoriska frågor om karaktärers handlande, provocera förgivettagna åsikter och attityder i klassen. ”Är det rätt att stjäla från rika för att ge till dem fattiga, som i berättelsen om Robin Hood?” ”Är dödsstraff verkligen rätt, med tanke på det som hände Joe Hill?” ”Kan inte prinsessan rädda prinsen i stället? Vi gör om!” Men tänk också på att ibland lämna eleverna ifred med sina inre bilder och undvik kontrollfrågor under tiden du berättar. Man lyssnar på en berättelse för att uppleva den – inte för att upprepa den. Om de får uppleva berättelsen kommer de vilja dela den upplevelsen med andra och kommer då, följaktligen, att berätta den för andra.

Förberedelse: Hitta länkar och jämförelser till barnens livsvärld – till exempel något som är närvarande och aktuellt i er gemensamma skolvärld eller från barnens intressen och erfarenheter beroende på ålder. Fundera på vilka sätt som det kan passa att aktivera barnen i de olika berättelserna.

Sluta

Förskola till årskurs 9: Det är viktigt att planera och förbereda hur du ska sluta berättelsen. Det är kanske inte det första du tänker på, men slutet är det som kommer att rama in hela berättelsen och ge början en mening. Utan ett klart och tydligt slut rinner berättelsen ut i sanden och det finns en risk att det kommer att kännas snopet när du ändå, till slut, kommit så långt. Till sagogenren hör ofta ett mer eller mindre formellt slut som till exempel "... och så levde de lyckliga i alla sina dagar". Till de flesta andra berättargenrer får man skapa ett unikt slut och det signalerar du inte bara med orden i berättelsen, utan också med rösten och resten av kroppen. Ta gärna ner tempo och volym och låt lyssnarna förstå att slutet närmar sig. Lär dig de avslutande meningarna utantill och återge dem avstannande. Ta en paus efter att du berättat klart och låt lyssnarna vara kvar i berättelsens värld en stund. Det kan vara synd att börja analysera innehållet på en gång, eftersom det finns en risk att det förtar upplevelsen för barn och elever. Om det är en traderad saga, myt eller liknande kan man gärna spela musik medan lyssnarna återvänder från den berättade världen.

Förberedelse: Bestäm på vilket sätt du avslutar berättelsen och hur du skapar rum för reflektion.

Aktiviteter och övningar förskola till årskurs 3

Här följer förslag på aktiviteter att göra med barn, i anslutning till berättande, som syftar till generell språkutveckling och specifikt att utveckla muntligt berättande.

Bildserie

Gör en kort bildserie om fyra till åtta rutor på ett blädderblockspapper och rita där tillsammans med barnen berättelsens händelseförlopp. På det viset visualiseras den narrativa strukturen. Samtidigt som du gör bildserien kan du trycka på aspekter av berättelsens komposition som exempelvis början, slut och höjdpunkt eller händelse, men undvik det under tiden du berättar. Om den sätts upp på väggen på förskolan eller i klassrummet kan det locka till återberättande, fråga om det är någon som vill berätta sagan med hjälp av bilderna. Barnen kan också göra egna bildserier av berättelsen och använda som stöd vid återberättande hemma eller för barn i annan grupp eller klass till exempel.

Gestaltning och sagolek

Vissa berättelser passar för gestaltning och du kan låta barnen i grupper göra en teater där någon berättar medan andra agerar händelseförloppet. Ett annat sätt att bearbeta hela berättelsen med kroppen är något Thomasson & Gustavsson (2020) kallar för *sagolek*. Det innebär att du som lärare berättar sagan, stående med gruppen i en halvcirkel framför dig. Du

gestaltar karaktärer och aktiviteter under tiden du berättar och barnen härmar och gör detsamma.

Story cloth

Att minnas berättelser och händelser med hjälp av bilder är känt sedan urminnes tider och från olika delar av världen. Man har under århundraden målat bildserier av historiska händelser eller religiösa myter och legender på kyrkväggar och tapeter. I Indien finns en tradition att sy bilder från berättelser på ett tyg – *story cloth*. På förskolan eller i skolan kan man använda sig av ett sådant tygstycke med bilder från berättelser man berättat för barnen. Sy en bård runt ett stort tygstycke. Teckna ett antal enkla bilder till sagorna ni berättar, exempelvis en liten mus och ett lejon. Laminera dem, sätt kardborreband på baksidan och fäst de sedan på tygstycket. Låt tygstycket hänga på väggen där ni brukar berätta. Det blir ramen som innehåller alla berättelser ni berättat på förskolan eller i skolan.

Improvisationsövningar

Här följer några förslag på fantasi- och improvisationsövningar som syftar till att öva föreställningsförmåga och olika språkhandlingar som till exempel berättande och beskrivande. Observera att det är viktigt att jobba i mindre grupper, för det skapar förutsättningar för och förväntningar på att alla ska vara delaktiga.

Jag vet vad du har i fickan! Här arbetar barnen två och två. En inleder med att påstå: ”Jag vet vad du har i fickan!” Den andra frågar då: ”Jaha, vad då?” och den första säger det första hen kommer att tänka på. Till sist ska nummer två berätta om varför hen går omkring med det föremålet i fickan. Sedan byter de roller och gör övningen igen och därefter vänder de sig till en ny kompis och gör allt en gång till.

Beskriv en favoritplats utomhus. Låt barnen två och två beskriva en favoritplats utomhus. När båda i paret har gjort det ska de börja om och beskriva samma plats igen, men den här gången försöka att göra det utan *syn*tryck. Det de då beskriver kan besvaras med frågorna: Vad kan man höra där? Vad luktar det där? Vad känner man där? Vad smakar det?

Beskriv och berätta om föremål. Lägg upp ett antal föremål på ett bord och be barnen välja ett utav dem och berätta, parvis, ett minne de kommer att tänka på när de ser föremålet. De kan också berätta varför de valde det eller beskriva föremålet för en kompis som inte ser det och som sedan får gissa vad det är.

Sagokort. Det finns kortlekar med sagomotiv som med fördel kan användas för att inspirera till att hitta på berättelser. Det fungerar mycket bra i grupper om tre till exempel. Då kan exempelvis alla tre i gruppen få tre kort var och sedan börjar ett barn att berätta berättelsen utifrån sitt första kort, nästa fyller i berättelsen utifrån bilden på sitt första kort och det tredje barnet berättar sedan vidare efter bilden på sitt kort. Efter tre varv avslutar det tredje barnet berättelsen utifrån sitt sista kort. Det är bra berättarträning om sista barnet kan återvända till berättelsens början när hen berättar utifrån sitt sista kort.

Aktiviteter och övningar årskurs 4 till 9

Här följer tre olika elevaktiviteter som alla rymmer ett antal förslag på övningar och metoder. Första aktiviteten handlar om hur man kan öva elevernas muntliga berättande genom återberättande av traderade berättelser som till exempel myter och visdomsberättelser. Den andra aktiviteten handlar om hur eleverna kan forma och berätta egna minnen och den tredje ger förslag på hur man kan gå vidare efter att ha berättat i anslutning till olika ämnen.

Att återberätta traderade berättelser

Inled gärna aktiviteten med lekar och korta övningar i improvisation innan du börjar berätta och återberätta. Det sätter tonen för de lekfulla och kreativa aspekter som kännetecknar muntligt berättande.

Titta upp – titta ner. Alla står i en cirkel och tittar ner i golvet. Ledaren räknar ”Ett, två, TRE”. På tre tittar alla upp på en annan person i ringen. Om ögonen möts så ska man se ut som om man sett ett spöke och båda åker ur och får sätta sig ned. Leken fortsätter tills en är kvar, om man är ojämnt antal vill säga. Det här är en favoritlek i många åldrar.

Jag vet vad du har i fickan! (se ovan).

Tur/otur. I den här övningen kan man med fördel vara mellan fem och tio elever. En elev börjar berättelsen med att låta två eller flera karaktärer vara på väg att göra något. Därefter fortsätter eleven som står på tur i ringen med att säga ”Men som otur var ...” och när hen har berättat en kort sekvens fortsätter nästa elev och inleder med orden ”Men som tur var...”. När man låter karaktärer råka ut för *tur* eller *otur* implicerar det att något händer och händelser är kärnan i en berättelse och det som ger den rörelse. Övningen kan göras ett eller två varv och sedan kan man börja om med en ny berättelse. En utmaning när eleverna är mer vana vid muntliga berättarövningar kan vara att låta hen som är sist i ringen avsluta historien genom att försöka binda ihop början med slutet.

Återberätta traderade berättelser.

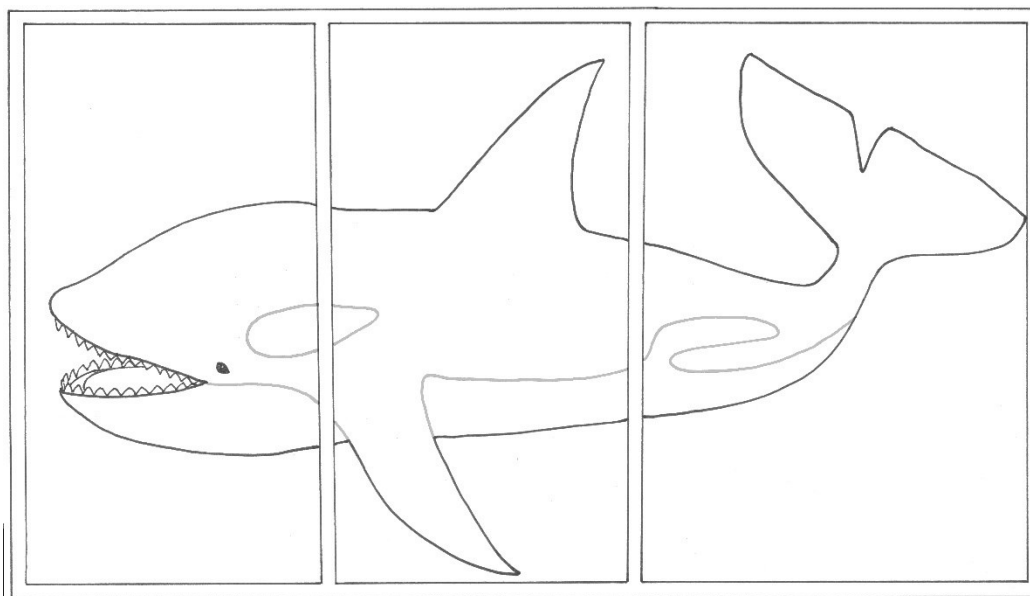
- Berätta en traderad berättelse för eleverna.
- Låt eleverna direkt återberätta berättelsen i smågrupper, förslagsvis tre och tre. Låt de komma överens om vem som ska börja att återberätta. Alla grupper startar samtidigt och efter en kort stund säger du ”Byt!” och nästa elev i gruppen fortsätter berätta där den som började slutade. På det sättet kommer alla berätta en liten del av berättelsen och tillsammans ger de liv åt händelseförloppet med egna uttryck.
- Låt eleverna göra en bildserie av berättelsen och använda den som stöd vid återberättande hemma eller för elever i annan klass till exempel. Du kan då uppmärksamma början, slut, höjdpunkt och andra narrativa aspekter samtidigt som de gör bildserien.

- Låt eleverna göra en lista med berättelser de kan under titeln: *Berättelser jag kan*. De kan även göra en annan lista med *Berättelser jag vill lära mig*.

Att berätta egna minnen

Astrid Lindgren har beskrivit berättelsen som en gädda – först kommer tänderna som hugger tag i lyssnarna, sedan kommer en matnyttig bit och slutligen en snärt som symboliseras av stjärten. Henricsson och Ärnström utvecklade metaforen av gäddan i sitt arbete med barns och elevers berättande och beskriver berättelsen som en späckhuggare (Henricsson & Lundgren, 2016; Ärnström, 2013). De lade till ryggfenan som symboliserar höjdpunkten i berättelsen, oftast själva händelsen. När man ska berätta minnen med elever är det lättare att börja utifrån något tema. Det finns otaliga förslag på vad man kan berätta om, till exempel:

- Hur jag fick mitt ärr
- En gång när jag var modig
- En gång när jag var rädd
- En gång när jag blev riktigt glad
- En gång när jag tog sönder något värdefullt
- Det gjorde jag när jag var liten
- Mitt allra bästa minne

Späckhuggarmodellen (illustrerad av Heidi Olsson) finns bifogad som kopieringsunderlag. Du hittar den sist i denna handledning.

Gör så här:

- Dela ut späckhuggarmodellen (kopieringsunderlag) eller be eleverna teckna en fisk med vassa tänder, ryggfena och stjärt. Gå igenom späckhuggarmodellens

tre delar – början, mitt och slut. Se till att det finns tillräckligt stor plats att skriva och/eller rita i eller under de olika delarna av späckhuggaren.

- Välj ett tema – en rubrik – för minnet (se ovan). Låt därefter eleverna enskilt tänka utifrån det valda temat. Minnet kan också handla om vad som hänt ett syskon till exempel.
- Eleverna ska sedan skriva och/eller rita själva händelsen som minnet kretsar kring i mittendelen, den med ryggen. Om det inte finns en specifik händelse blir det förmodligen ingen berättelse och eleverna bör uppmuntras att söka efter något som *hände*.
- Därefter ska de återvända till den inledande delen av späckhuggaren och skapa en bakgrund genom att skriva och/eller rita svaren på frågorna: *När* hände det? *Vem/vilka* var med? *Var* någonstans var du? *Vad* höll du på med när det hände? Här kan eleverna också ”plantera” något som får sin lösning, eller dyker upp, längre fram i historien. Lyssnarna kommer då känna sig mycket kloka och tänka: ”Det där känner jag igen”.
- Sedan ska eleverna skriva och/eller rita vid sista delen av späckhuggaren, som blir slutet på berättelsen. Där ska det som avslutar händelseförloppet vara med. Om man till exempel cyklade omkull måste man ju veta vad som hände efteråt och hur det löste sig. Det går att utveckla slutet genom att låta eleverna fundera på om det finns något de vill framhäva med berättelsen, kanske något de lärt sig, eller en åsikt de vill dela. Det är alltså inte samma sak som slutet på själva händelseförloppet, utan det som kommer i direkt anslutning till slutet av berättelsen som en slags reflektion om, eller utvärdering av, det man berättat om.
- När själva grundstommen till berättelsen är klar behöver man ha något som hugger tag i lyssnarna och i späckhuggarmodellen beskrivs det som *huggtänderna*. Berättar man till vardags så riktar man vanligtvis lyssnarnas uppmärksamhet mot berättelsen *innan* själva händelseförloppet återges. Det vore märkligt att börja berättandet med, det som förefaller vara berättelsens egentliga början, bakgrunden. Exempelvis kan det låta märkligt att från ingenstans plötsligt inleda berättandet med ”Jag var femton år och vi bodde i Falköping.” utan att först ha satt berättandet i ett sammanhang. I stället kan man börja med att länka den kommande berättelsens innehåll till pågående samtal eller undervisning genom att till exempel säga: ”Ja, jag har också haft tur många gånger. En gång höll jag till exempel på att krocka.” Eleverna kan fånga lyssnarnas intresse genom att ”glänta på dörren” till händelsen som de tänker berätta om: ”Jag tänkte berätta om en gång när jag övervann min rädsla för spindlar”.
- Glöm inte att beskriva konkreta detaljer, som exempelvis *föremål* och låt berättelsen få närhet med *sinnesförmimmelser* som lukt, ljud och känsel.

- Låt eleverna sedan pröva sin minnesberättelse på varandra två och två med hjälp av stödanteckningarna i modellen.
- Den som lyssnar ställer två frågor som hen undrar över och beskriver därefter utifrån sin egen föreställningsförmåga något från berättelsen. Responsen är alltså till för berättarens skull att utveckla berättelsen – inte för lyssnaren att uttrycka åsikter om berättaren och berättandet. Notera att responsen inte är en kontroll där lyssnaren förväntas upprepa det berättaren redan sagt utan, tvärt om, en möjlighet för lyssnaren att dela med sig av det hen upplevde och lade märke till men som berättaren *inte* explicit berättade.
- När eleverna provberättat sitt minne och bearbetat det efter responsen kan de gå vidare med att spela in berättelserna. Att spela in när elever berättar för varandra i mindre grupper är naturligare och blir mer levande än om var och en själva spelar in sin berättelse på datorn. De kan naturligtvis också skriva minnesberättelsen och som regel går skrivandet lätt, då den muntliga bearbetningen fungerat som en gedigen skrivförberedelse. Omvänd ordning, att skriva berättelsen först, ger en trög skrivstart och omständligt berättande.
- Ett annat spår att gå vidare med är att med bilder, musik och berättarröst skapa personliga digitala berättelser. Utgå från den inspelade berättelsen och klistra in ljudfilen i ett program avsett för att skapa film där man sedan kan lägga på bilder och musik och på det viset skapa egna digitala berättelser.

Att berätta i ämnesundervisning

Vid sidan av spontant berättande som plötsligt uppstår i undervisningssituationer så kan man också planera och förbereda något att berätta för att väcka nyfikenhet, intresse och skapa engagemang för ämnet.

Förberedelse: Läs ovan under *Att forma berättelsen – Berättelser ur livet* och *Att möta barnen i berättande*.

Lektionstillfälle 1:

Detta lektionstillfälle går att fördela på flera lektioner beroende på upplägg och tid till förfogande.

- Berätta valfri berättelse ur livet (se ovan) i anslutning till ämnesundervisning.
- Låt eleverna enskilt skriva ner höjdpunkten och två frågor de funderar över.
- Låt eleverna sedan berätta höjdpunkten för varandra och uppmuntra dem till att beskriva vad ”de såg framför sig i fantasin” och lämna in frågorna de skrev till dig. Att få ta del av elevernas frågor som väcks av berättelsen är mycket inspirerande för dig som lärare då det ger en ovärderlig kunskap om elevernas intressen och nyfikenhet.

Förberedelse till lektionstillfälle 2:

- Sortera elevernas frågor på valfritt sätt. I exemplet nedan har de delats in efter frågetyperna:
 - a) fakta
 - b) sammanhang
 - c) existentiella frågor
- a) Du kan skriva svar på faktafrågorna och låta det bli en text till eleverna som innehåller både deras frågor och dina svar. Du kan förstås låta dem söka reda på svaren på faktafrågorna själva, men glöm inte att svar ofta väcker nya frågor så kunskapsprocessen dödas inte om man som lärare svarar på elevers frågor. Exempel på faktafrågor elever skrev efter berättelsen om Sadako (se nedan): Hur många syskon hade Sadako? Hur mycket vägde atombomben? Vad heter Japans högsta berg? Hur viker man tranor?
- b) Frågorna som leder till svar som beskriver och förklarar sammanhang och mening kan du använda som underlag till lektioner. Exempel på meningsskapande frågor eleverna skrev efter att ha lyssnat på berättelsen om Sadako: Hur fick hon leukemi? Varför var det krig?
- c) Den tredje typen av frågor som i grund och botten handlar om hur det är att vara människa kallas här för existentiella. Till exempel: Hur kändes för Sadakos vänner när hon dog? Vad skulle hon gjort idag? Skulle hon ha varit min vän? Den här typen av frågor som leder till reflekterande svar, som inte har något rätt eller fel, kan man med fördel bolla tillbaka till eleverna och tillsammans hitta på något kreativt sätt att bearbeta dem på. Man kan till exempel låta eleverna skriva frågor och brev till Sadako, skapa dikter eller sånger.

Lektionstillfälle 2:

Den här tre aktiviteterna går att lägga ut över flera lektioner vid behov och möjlighet.

- Dela ut texten med elevernas frågor och svar på fakta. Texten kan användas på samma sätt som andra lärobokstexter med den avgörande skillnaden att den utgår från elevernas egna intressen och frågor. Den kan läsas individuellt, diskuteras och bearbetas i grupp eller som inspiration till fortsatt lärande genom att eleverna uppmuntras att anteckna och söka svar på de nya frågorna som väcks. Den kan också läsas av eleverna och sedan användas som underlag för ett skriftligt eller muntligt läxförhör.
- Genomför lektioner utifrån elevernas frågor som söker svar på mening och sammanhang.
- Dela ut uppgifter i grupp eller enskilt som låter eleverna reflektera över de existentiella frågorna.

Att berätta i flerspråkiga barngrupper

Det finns många fördelar att använda muntligt berättande i flerspråkiga barngrupper och det kan ni också läsa mer om i fördjupningsartikeln *Berättande sätter världen i rörelse*. Här följer några konkreta exempel, som även kan användas för barn i behov av särskilt stöd:

- Fråga efter och lär dig ”Det var en gång...” på barnens olika modersmål.
- Gå igenom, och rita gärna bilder av, viktiga ord och begrepp *inför* berättandet i syfte att skapa förståelse hos barnen.
- Gestalta viktiga ord och begrepp med föreställande gester och rörelser under tiden du berättar.
- Visa bilder på viktiga föremål i berättelsen. Eventuellt kan du även visa bilder på karaktärer, men ha i åtanke att dessa också kan hindra barnen från att skapa egna inre bilder.
- Berätta korta berättelser till att börja med.
- Understryk och betona rytm, ton och känslor med hållning och kroppsspråk.
- Låt barnen återberätta på sitt modersmål om det är möjligt.
- Samarbeta med modersmåls lärare eller andra pedagoger som kan barnens modersmål och arbeta med berättelserna parallellt.
- Tänk på läsriktning om ni gör en gemensam bildserie med nyanlända barn som läser från höger till vänster.

Berättelserna

På följande sidor finns förslag och exempel på berättelser att återberätta i din barngrupp.

Du kan läsa mer om genrerna fabler, sagor, sägner, myter och berättelser ur livet i fördjupningsartikeln. Den enda muntliga berättargenren som inte nämns i fördjupningsartikeln är *visdomsberättelser*. Det är ingen vedertagen vetenskaplig genre, men används av författare och berättare världen över (till exempel Yolen, 1986; Forest, 1996). Genren består av liknelser, anekdoter och berättelser med karaktärer och scener ur det verkliga livet där händelser gestaltas med en tvist som ger bildande perspektiv på frågor, dilemman och problem. Exemplet här, en visdomsberättelse om bröderna som var osams, berättades av en modersmåls lärare från Syrien.

Fabeln om lejonet och musen

Det var en gång ett stort lejon som låg och vilade sig i skuggan under ett träd.

Plötsligt kom en liten mus springande och lejonet tog tag i musen, lyfte upp den i svansen och höll den över sin gapande käft. "Nej, snälla lejon", pep musen, "ät inte upp mig! Har du tänkt på att jag kanske kan hjälpa dig någon gång i framtiden." Lejonet skrattade: "Skulle du kunna hjälpa mig? Det tror jag inte, men å andra sidan kommer jag inte bli mätt om jag äter en så liten som dig. Så försvinn!" sade lejonet och kastade bort musen som kilade iväg snabbt.

Lite senare blev lejonet fångat i ett nät som en jägare hade lagt ut. Nätet drogs åt och lejonet blev hängande i ett träd. Han och rev och slet för att komma loss, men inget hjälpte. Han trasslade bara in sig ju mer han höll på. Lejonet röt så högt att alla djur på savannen kom springande. De stod på avstånd och inget djur vågade hjälpa lejonet. Det var bara ett litet, litet djur som vågade hjälpa lejonet. Ni vet vilket, eller hur?

Den lilla musen började gnaga på nätet och efter en stund så hade det blivit ett stort hål så att lejonet kom loss. Lejonet lyfte upp musen i svansen igen och musen sade förskräckt: "Ska du äta upp mig ändå, fast jag har hjälpt dig?". "Nej då", sade lejonet, "vi är kompisar nu." Lejonet satte ned den lilla musen på sitt huvud och vandrade ut på savannen.

Muntligt traderad fabel, ursprungligen från Aisopos

Sagan om kungsfågeln

En gång möttes alla fåglar för att välja en kung. Flera var på förslag, och man kunde inte komma överens om vem som var lämpligast.

En fågel föreslog en tävling som gick ut på att den som kunde flyga högst borde få bli kung. Det var de andra med på och alla fåglar lyfte samtidigt från marken. De blev ett dån av vingar. Högre och högre flög fåglarna.

Till sist hade örnen lämnat alla de andra under sig. ”Jag är högst!”, ropade han.

”Jag är ännu högre!”, pep en pytteliten fågel som hade krupit in bland fjädrarna i örnens rygg. Han fick bli kung över alla fåglarna och heter därför kungsfågeln än idag.

Svensk folksaga

Sagan om sköldpaddan Djabutti och häxan Fem

Det var en gång en häxa vid namn Fem som styrde i ett land. Ingen i det landet fick lov att säga hennes namn. Om någon ändå gjorde det blev hon arg och skickade en förbannelse över dem så att de blev förstenade som statyer. Den luriga spindeln, Anansi, utnyttjade det och gjorde fem högar i sanden på stranden och väntade att någon skulle komma förbi.

Ur djungeln kom då en liten mus och sprang förbi. Spindeln stoppade honom och sade: "Lilla mus! Skulle du kunna räkna mina högar? Jag har glömt hur många jag har gjort." Musen räknade kvickt: "En, två, tre, fyra, fem." När musen sade fem så blev den förstenad och spindeln åt upp hela musen. Det enda som fanns kvar var svansen.

Men spindeln var fortfarande hungrig och nu kom en stork ut ur djungeln. Han sade till storken: "Du stork som är så stor har säkert en stor hjärna. Kan du räkna mina högar? Jag minns inte ur många jag har gjort. Undrar om det är åtta eller fyra? Vad tror du?" Storken kunde visst räkna högarna: "En, två, tre, fyra fem!" När storken sade fem så blev han förstenad och spindeln åt upp hela storken förutom näbben som föll ner i sanden på stranden. Spindeln var ändå inte mätt.

Nu kom sköldpaddan Djabutti ut ur djungeln. "Yes", tänkte spindeln. Nu skulle han lura sköldpaddan. Djabutti var känd som djungelns smartaste djur och spindeln ville verkligen lura honom. "Djabutti?", ropade spindeln och fortsatte, "du som är världens smartaste djur. Skulle du kunna räkna mina högar?" "Javisst" sade Djabutti och klättrade upp och satte sig på en av högarna. Efter en stund började han räkna: "En, två, tre, fyra och den jag sitter på!" Spindeln såg förvånad ut och sade: "Nej, det var inte rätt. Räkna en gång till. Kan du inte räkna riktigt?!" "Jo, jag gör ju det" sade sköldpaddan och räknade igen: "En, två, tre, fyra och den jag sitter på." "Nej, men så räknar man inte" sade spindeln och var så arg att han hoppade. "Men hur räknar man då?" undrade Djabutti. "Så här", fräste spindeln, "en, två, tre, fyra, fem!" Och spindeln blev förstenad. Djabutti kunde lugnt äta upp spindeln och gick sedan vidare i lugn och ro som djungelns smartaste djur.

Muntligt traderad folksaga från Jamaica, bearbetad efter Jane Yolen (1986)

Myten om Persefone

En gång i tiden fanns det ingen vinter. Varenda dag, året runt, växte det löv på träden och blommor på marken. Det var gudinnan Demeter som fick allt att växa och valpar och fågelungar och människoungar att födas. Ingen av dem hade någonsin sett snö eller is.

En dag lekte gudinnans dotter, Persefone, med sina kamrater på en blomsteräng. Persefone gick sin egen väg och tappade bort sina kamrater. Plötsligt sprack marken upp och ur underjorden sprängde ett spann med svarta hästar fram. De drog en vagn där guden över dödsriket, den bleke Hades, satt. Han grep tag i Persefone och drog in henne i vagnen. Hästarna och vagnen försvann ner i marken utan att lämna ett enda spår efter sig.

Persefones mor, Demeter, fruktbarhetens och växlighetens gudinna, sökte efter sin dotter överallt. Hon hade ingen aning om vart hennes dotter hade tagit vägen. Hon fortsatte sin tröstlösa vandring runt världen. Till slut frågade hon guden som ser allt, solguden Helios, och han kunde berätta att Persefone nu satt på en tron i dödsriket bredvid Hades.

I sorg och raseri lät Demeter jorden vissna och förtorka. Ingenting växte, träden stod kala och varken djur eller människor kunde längre födas. Det blev en lång och kall vinter. Zeus bestämde då att Hades var tvungen att släppa Persefone fri. På vägen upp ur dödsriket åt flickan några kärnor från ett granatäpple – närmare bestämt sex. Vad hon inte visste var att den som äter något i dödsriket måste stanna där. Zeus visste nu varken ut eller in. Livet höll på att gå om intet på jorden där allt vara mörkt och kallt, inget växte och ingen föddes. Till slut blev det bestämt att eftersom Persefone ätit sex kärnor skulle hon, fortsättningsvis, få tillbringa sex månader i dödsriket och sex månader på jorden.

De sex månader som Persefone sitter bredvid Hades i underjorden sörjer Demeter. Då faller löven av träden, det blir kallt och snö och kyla härskar över världen. När Persefone är på väg upp till jorden smälter snön, solen värmer jorden och våren och sommaren återkommer.

Antik myt, återberättad av Ulf Årnström (2013)

Visdomssagan om bröderna på bron

Det var en gång två bröder som inte kunde håll sams. De bråkade jämt med varandra. De bodde ändå grannar. Det var bara en liten å som gick som en gräns mellan deras ägor.

När den äldre av bröderna skulle resa bort så bad han en murare att bygga upp en mur som skulle skilja honom från sin yngre bror. Han ville inte ens se sin lillebror längre.

När brodern hade gett sig av började muraren att bygga. Han lade sten på sten på sten ... men han byggde ingen mur. Han byggde en bro. När den yngre brodern såg det så ångrade han givetvis att han varit så arg på sin äldre bror och han längtade efter att han skulle komma hem.

När den äldre brodern kom hem så fick han en chock förstås och gick fram mot muraren för att skälla ut honom. Då kom lillebror emot honom över bron med öppna armar och tårar i ögonen. Han var så tacksam och glad att hans bror låtit bygga en bro. De stod där och omfamnade varandra och förstod verkligen värdet av att ha bröder som vänner istället.

De planerade att fira sin återvunna vänskap med en fest och frågade muraren om inte han ville stanna och vara med. Han skulle vara hedersgäst eftersom det var tack vare hans visdom de nu hade återförenats. Men muraren svarade att han inte hade tid och att han var tvungen att ge sig av: "Det finns fortfarande många broar i världen jag måste bygga."

Muntligt traderad visdomsberättelse från egen källa

Den gamla bron i Mostar – ett minne återberättat av eleven Admir

Jag hade tänkt berätta om en bro som betyder väldigt mycket för mig och för folket i Mostar. Bron byggdes på 1500-talet och på grund av dess ålder heter den gamla bron.

En dag för länge sedan jagade polisen i staden en tjuv. Han sprang till bron och blev omringad av polisen. Enda utvägen var att hoppa och det gjorde han. När han hoppade fick han känslan, känslan av att ha vingar. Efteråt ville andra i staden känna den känslan så de dök och varje år har det varit tävlingar. Men ... 1993 den 9:de november hände något – de bombade bron eftersom det var krig i Bosnien.

Men i år var den fyra år långa återbyggnaden klar och jag var där på invigningen. Det fanns dykare som dök och alla hade två facklor. En gammal dykare sade innan: "Ny bro, nya dykare. Nu överlämnar jag mina vingar till de nya dykarna." När han skulle dyka släppte han facklorna utan att dyka och det var då han överlämnade sina vingar.

Framtiden ser bra ut för bron och jag hoppas att tävlingarna fortsätter för all framtid.

Nedteckning av niondeklassaren Admir Ramadanovics minnesberättelse utifrån späckhuggarmodellen och temat "Mitt allra bästa minne", Sandeklevsskolan vårterminen 2007

Stödanteckningar till berättelsen om Sadako

Statyn

Atombomben

Fredsdagen

Löpning och stafetten

Yrseln

Sadako faller på löparbanan – till sjukhuset

Kriget, atombomben – leukemi

Chizuko - kommer med tranan

Sadako viker upp till 644 tranor av en mängd olika material

Hänger upp dem i sitt rum på sjukhuset

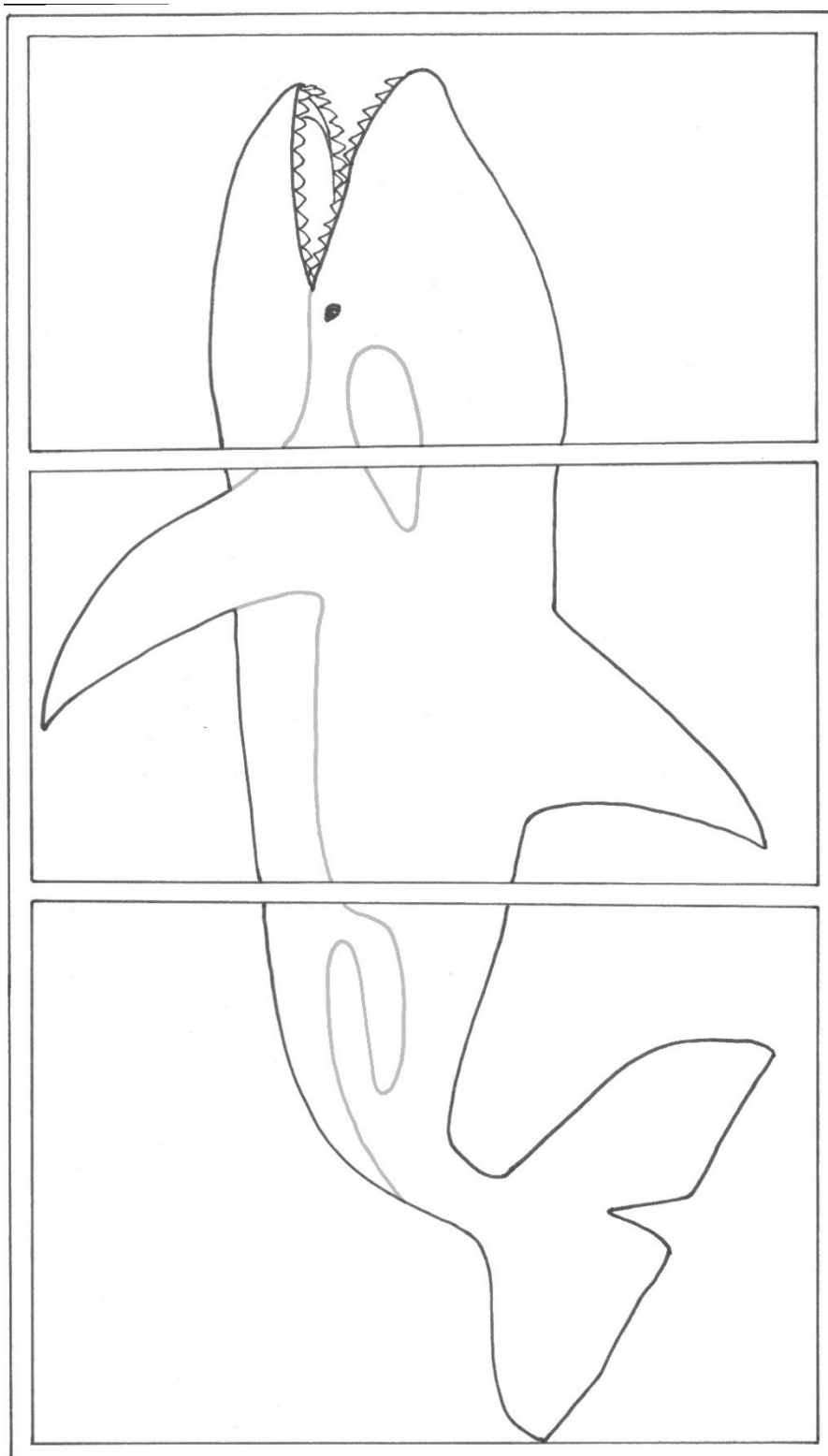
Mamma kommer med en vacker kimono – för stor

Sadako dör – begravs med tusen tranor

Klassen gör en bok av minnen och brev

Statyn och alla papperstranor från hela världen

*Stödanteckningar till Berättelsen om Sadako och de tusen papperstranorna, av
Eleanor Coerr (1980)*

Referenser

- Bamberg, M. & Demuth, C. (2016). Narrative inquiry: An interview with Michael Bamberg. *Europe's Journal of Psychology* 12:1, 14–28.
- Bolkan, S., Goodboy, A. K. & Kromka, S. M. (2020). Student assessment of narrative: telling stories in the classroom. *Communication Education* 69:1, 48–69.
- Coerr, E. (1993). *Sadako och de tusen papperstranorna*. Stockholm: En bok för alla.
- Forest, H. (1996). *Wisdom tales from around the world*. Atlanta: August House Publisher.
- Gustavsson, P. & Thomasson, M. (2020). *Gränslösa sagor*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Henricsson, O. & Claesson, S. (2016). Teachers' experiences of telling stories in primary and lower secondary Swedish classrooms. *Framtida berättelser - Rapport från fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier vid Åbo Akademi*, 39, 29–45.
- Henricsson, O. & Claesson, S. (2019). Everyday storytelling in teaching – Indian teachers' experiences of telling stories in teaching. *Storytelling, Self, Society*.
- Henricsson, O. & Lundgren, M. (2016). *Muntligt berättande i flerspråkiga klassrum*. Lund: Studentlitteratur.
- Lwin, S-M. (2016) It's story time!: exploring the potential of multimodality in oral storytelling to support children's vocabulary learning". *Literacy*, 50 (2), 72–82.
- Skolverket. (2020). *Digitalt berättande*. Hämtad 2020-08-19 från https://larportalen.skolverket.se/#/modul/0-digitalisering/Grundskola/202_Digitalt_berattande
- Xueping, L. (2012) Effects of Negotiated Interaction on Mongolian-nationality EFL Learners' Spoken Output. *English Language Teaching*, 5 (6), 119–134.
- Yolen, J. (red.) (1986). *Favorite folktales from around the world*. New York: Pantheon Books.
- Ärnström, U. (2013). *Varför?: handbok i berättande pedagogik*. Lund: BTJ förlag.